

**Александар Животић, *Одбрана Зајечара:
Тимочка војска у Другом балканском рату,*
Историјски архив „Тимочка крајина”,
Зајечар, 2023, 153 стр.**

Монографија др Александра Животића, редовног професора на катедри за историју Југославије Филозофског факултета у Београду, представља још један значајан допринос проучавању историје ослободилачких ратова Србије у периоду од 1912. до 1918. године. Аутор је у својој студији детаљно обрадио тему коју је српска и југословенска историографија до тада проучавала готово успутно, у оквиру већих монографија и синтеза о балканским ратовима и целокупном периоду од 1912. до 1918. године. О значају ове теме довољно говори и стратешки положај Тимочке крајине за Краљевину Србију, као њеног граничног предела, на њеној тремеђи са Румунијом и Бугарском, где се укрштају различити етноси, политички и економски интереси.

Књига се састоји од *Предговора*, пет поглавља главне целине, закључка, библиографије са списком извора и резимеа на енглеском језику. У *Предговору* аутор даје кратки преглед поглавља књиге, периода који

студија обрађује, као и места коју ова тема заузима у српској и југословенској историографији. Поред тога, начињен је и значајан осврт на изворе, где се највише истиче архивска грађа похрањена у Војном архиву, као и Историјском архиву и Музеју у Зајечару.

Прво поглавље главне целине носи наслов *Бугарска у ратним плановима Краљевине Србије*. У њему аутор прати развој ратних планова Србије према Бугарској од времена владавине краља Милана до 1906. године. Анализирани су главни фактори који су утицали на сагледавање Бугарске као претње на потенцијалном бојном пољу и могуће просторије ратних операција. Аутор износи детаљне податке о српским јединицама које би по ратним плановима дејствовале према Бугарској, њиховом наоружању, бројном стању и снази. Наводе се и подаци о јачини бугарске војске, као и новијепроцене српских стратега о њеној снази. Прво поглавље завршава се уводом у Други балкански рат,

односно прекидом ратних дејстава савезника према Турској и склапањем савеза између Србије и Грчке, 1. јуна 1913. године.

У другом поглављу главне целине, под насловом *Тимочко-подоунавско војиште*, обрађене су географске и топографске прилике на простору Тимочке крајине и Подунавља и њихов утицај на развој ратних планова и ратне операције. У анализи су обухваћене прилике са обе стране српско-бугарске границе, односно градови, комуникације, одбрамбени објекти и подручја од нарочитог војног значаја.

Уочи рата је треће поглавље главне целине. У његовом фокусу су припреме српске војске у Тимочној крајини за очекивани сукоб са Бугарском. Од великог значаја за припреме било је питање кадрова, јер у јединицама није било довољно официра и подофицира. На функцији команданта Тимочке дивизијске области био је пуковник Вукоман Арачић, чије су способности, у погледу организације и командовања, нарочито дошле до изражаја у наступајућем рату. Осврћући се на стање у бугарској армији, Животић даје преглед српских јединица у Тимочној крајини према граници са Бугарском, оцењујући да се на овом подручју српска војска првен-

ствено спремила за одбрамбене операције.

Четврто поглавље главне целине носи наслов *Бугарски упад у долину Тимока*. Овај део књиге обрађује офанзиву бугарске војске на територију Краљевине Србије која је започела 4/5. јула 1913. године, под заповедништвом команданта 1. бугарске армије генерала Кутинчева. Циљ бугарског напада био је продор ка Зајечару и Белој Паланци, а затим и даље ка долини Мораве. Нарочита пажња посвећена је борбама на граничном пределу Кадибогазу и Књажевцу који је, у периоду од 7. до 10. јула, био окупиран од стране Бугара.

Контраудар Тимочке војске је пето поглавље монографије, којим се завршава њена главна целина. У њему су обрађена офанзивна дејства српске војске према бугарској армији која се, усред пораза у Македонији и уласка Румуније у рат, нашла у незавидној ситуацији. Знатан део поглавља посвећен је дејствима српске војске на територији Бугарске, нарочито у рејону Куле и Белоградчика, као и при опсади Видина у периоду од 27. јула до 17. августа 1913. године. Као и у претходним поглављима, Животић износи детаљне информације о стању српске војске, њеном наоружању, попуњености

јединица, снабдевању, дисциплини и готово увек присутном мањку старешинског кадра. Такође, говори и о појави колере у српској војсци и међу цивилним становништвом у Бугарској и источној Србији, као и о мерама које је предузимала санитетска служба српске војске. Ово поглавље завршава се потписивањем мира у Букурешту, што је имало за последицу повлачење Тимочке војске на територију Краљевине Србије и њену демобилизацију од 13. августа 1913. године.

У *Закључку* аутор сумира најзначајније факторе који су за Краљевину Србију довели до позитивног исхода у рату са Бугарском на простору Тимочке крајине. Оценивши напад бугарске армије на Тимочку крајину као расипање снага потребнијих на македонском бојишту, Животић закључује да је највећи значај ратних напора Тимочке војске био управо у растерећењу фронта остатку српске војске на главном ратном попришту у Македонији.

У изради ове студије коришћена је, пре свега, необјављена архивска грађа похрањена у

Војном архиву, Архиву САНУ и Историјском архиву „Тимочка крајина” у Зајечару. Поред необјављених, коришћена су и документа објављена у Србији и Русији. Вредно је напоменути да су, осим докумената насталих радом војних и цивилних институција, као и појединаца, коришћене и дневне, односно периодичне публикације. Дневници и мемоарска грађа учесника ратних збивања представљали су, такође, незаобилазан извор у истраживању ове теме, као и разноврсне монографије, чланци, расправе и студије. Осим најновијих дела српске историографије везаних за тему, Животић је у свом истраживању користио и литературу насталу у периоду између два светска рата, као и одређена дела настала у периоду социјализма, па и, у мањој мери, и наслове на бугарском језику. Разноврсност коришћених извора и литературе потврђује научну поткрепљеност студије, као и опширност ауторовог истраживања.

*потпоручник
Милош Чорбић, Ма*